

TIEDONJULKISTAMISEN NEUVOTTELUKUNTA
DELEGATIONEN FÖR INFORMATIONSSPRIDNING

Tutkijoiden sananvapauden tueksi

**Tutkijoiden sananvapaudessa on kysymys tieteen
vapauden turvaamisesta**

Luonnos kommentoitavaksi 15.10.2024

Sisällys

Mitä on tutkijoiden häirintä?	3
Ylirajainen ilmiö, ylikansallinen toimintaympäristö	5
Häirinnän monet muodot	6
Tehokkaisiin vastatoimiin	7
Suosituksset suomalaiselle tiedeyhteisölle	7
Ohjeita tiedeorganisaatiolle	9
Ohjeita tutkijalle ja asiantuntijalle.....	10
Suosituksessa käytetyt termit	11

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan *Tutkijoiden sananvapauden tueksi* -hankkeen tavoitteena on kehittää kaikille tiedealojen toimijoille yhteinen ohjeistus, joka tarjoaa tietoa sananvapauden toteutumisesta ja siihen kohdistuvista uhista Suomessa. Kansallisen ohjeistuksen tarkoituksena on lisäksi esitellä tehokkaimmiksi havaittuja vasta- ja tukitoimia häirintätapausten käsittelemiseksi. Ohjeistuksen laatimiseksi hanke järjesti keväällä 2024 sarjan valtakunnallisia kuulemistilaisuuksia alan toimijoille.

Käsissäsi olevan suositusluonnoksen on laatinut työryhmä Oula Silvennoinen, Henriikka Mustajoki ja Reetta Kettunen.

Komentointi verkkolomakkeella 10.11.2024 mennessä. (<https://tsv.gruppo.fi/online-applications/index.php/294435/lang-fi>)

Mitä on tutkijoiden häirintä?

Tieteen vapautta on aina yritetty rajoittaa. Tiede ja erityisesti yksittäisten tutkijoiden tulokset ovat aina kohdanneet myös vastustusta, etenkin silloin kun ne ovat olleet ristiriidassa poliittisten tavoitteiden tai uskonnollisten näkökulmien kanssa. Ajatuksen ja ilmaisun vapaus ovat kuitenkin tieteen ja tutkimuksen elintärkeitä edellytyksiä. Niiden yhteiskunnalle tuottamien hyötyjen näkökulmasta tieteen vapautta kannattaa puolustaa muidenkin kuin tiedeyhteisön itsensä.

UNESCO kehottaa tuoreessa julkilausumassaan (*Call to Action on the Freedom and Safety of Scientists*, heinäkuu 2024) jäsenmaitaan turvaamaan paremmin tieteen vapautta.

Tieteentekijöiden sananvapauden ja turvallisuuden takaaminen on tärkeä osa tiedettä kohtaan tunnetun yleisen luottamuksen ylläpitämistä. Ilman yleisön laajaa tukea tiede ei kykene säilyttämään asemaansa päätöksenteon perusteena. Tämä on nyt tärkeämpää kuin ehkä koskaan.¹

Huoli tutkijoiden sananvapauden tilasta on yleinen ja kansainvälisesti tunnistettu. Vakavin tutkijoiden maailmanlaajuisesti kohtaamista uhista on suoran fyysisen väkivallan riski. Kansainvälinen Scholars at Risk -järjestön *Academic Freedom Monitoring Project* seuraa ja dokumentoi tutkijoihin kohdistuvaa häirintää ja väkivaltaa². Sielläkin, missä tutkijat ja toimittajat eivät ole suoran, henkeä ja terveyttä vaarantavan väkivallan uhan alaisia, heitä

¹ Call to Action on the Freedom and Safety of Scientists (UNESCO SHS/REI/IRD/2024/7),

<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000389629>: “Stressing the interconnection between the promotion of the freedom and safety of scientific researchers and efforts to strengthen scientific culture, public trust and support for sciences throughout society and to use scientific and technological knowledge in decision-making and policies”.

² The Monitoring Project (<https://www.scholarsatrisk.org/academic-freedom-monitoring-project-index/>) aims to identify, assess and track incidents involving one or more of six defined types of conduct which may constitute violations of academic freedom and/or the human rights of members of higher education communities:

- Killings/violence/disappearances
- Wrongful imprisonment/detention
- Wrongful prosecution
- Restrictions on travel or movement
- Retaliatory discharge/loss of position/expulsion from study
- Other significant events.

pyritään painostamaan, ohjailemaan ja hiljentämään häirinnän kaltaisilla henkisen ja sanallisen väkivallan muodoilla.

Häirintä on myös meillä Suomessa yleisin ja tunnistetuin tutkijoiden sananvapautta rajoittava ilmiö. Häirinnällä tarkoitetaan tyypillisimmin yrityksiä vaientaa tutkija tai kyseenalaistaa hänen asiantuntemuksensa henkilökohtaisella tai julkisella asiattomalla arvostelulla, painostuksella ja vihakampanjoilla.

Häirinnän tekijät saattavat esiintyä tieteen kriitikoina, ja luonnehtivat usein omaa toimintaansa tieteelliseksi arvosteluksi, kritiikiksi. Tieteellinen kritiikki ja häirintä ovat kuitenkin eri asioita. Kritiikki on tieteellisen metodin ja tieteellisen keskustelun perusta. Kritiikki kohdistuu aina asiaan, ei henkilöön. Kritiikki myös esitetään asiallisesti ja perustellaan käyttäen tutkimuksessa tunnustettuja periaatteita. Perättömien väitteiden esittäminen ei ole kritiikkiä, kuten ei myöskään tahallinen väärinymmärtäminen, vasta-argumenttien ohittaminen, asiaankuulumattomiin auktoriteetteihin vetoaminen, painostaminen tai uhkaileva käyttäytyminen. Jos kritiikki saa näitä piirteitä, se lakkaa olemasta kritiikkiä ja muuttuu häirinnäksi.

Häirinnän yleistymisen taustalla on viime vuosikymmeninä tapahtunut viestintäympäristön nopea ja raju muutos. Tietoverkkojen ja sosiaalisen median aikakaudella häirinnälle on avautunut aivan uudenlaisia mahdollisuuksia. Modernin viestintäympäristön tyypillisiä piirteitä ovat reaaliaikaisuus, nopeuden korostuminen ja sosiaalisen median tulo kiinteäksi osaksi yhteiskuntaa. Kuka hyvänsä on koska tahansa saavutettavissa, yksittäiseen henkilöön kohdistuva asiaton arvostelu on yleensä helppo saattaa, usein anonymisti, sekä kohteen että yleisön tiedoksi reaaliajassa.

Minkä hyvänsä sosiaalisen median alustan käyttäjät muodostavat käyttäjäyhteisön ja yleisön alustan kautta toteutettavalle häirinnälle. Yleisö on ratkaiseva tekijä: yleisön julkiset reaktiot tekevät häirinnästä vaikuttavaa ja yleisön mukaantulo muuttaa yksittäiset häiritsevät viestit häirintäkampanjaksi.

Tieteen historian – Hypatiasta Galileo Galileihin ja Alan Turingiin – läpäisevä teema on tutkijoiden suiden tukkiminen, eri syistä. Häirinnän lisäksi on tunnistettava muut sananvapausuhat. Niistä osa nousee tiedeyhteisön sisältä. Ne voivat kummuta esimerkiksi tutkijan ja rahoittajan välisistä ristiriidoista, tiedeyhteisön sisäisistä kiistoista tai opettajan ja opiskelijan välisistä jännitteistä. Tutkijoiden sananvapautta pyrkivät valitettavasti joskus rajoittamaan myös poliittiset vallankäyttäjät.

Tutkijoihin kohdistuvaa asiatonta arvostelua, sananvapauden rajoittamisyrityksiä ja häirintää tuskin saadaan koskaan kokonaan poistettua. Tiedeyhteisön vastatoimien tavoitteena on

oltava niiden vaikutuksen minimoiminen sekä mahdollisimman tehokas ennaltaehkäisy ja tuki sananvapauden rajoittamisen kohteiksi joutuville.

Ylirajainen ilmiö, ylikansallinen toimintaympäristö

Moderni häirintä on ylirajainen ilmiö. Valtaosa sosiaalisen median kautta toteutettavasta häirinnästä tapahtuu rajattomassa ja globaalissa ympäristössä, vaikka kotimaisten kielten käyttö saattaa luoda harhakuvan rajatusta tilasta. Ylirajaisuudesta seuraa, että häirintäkampanjoiden alkuperä ja voimanlähteet saattavat sijaita Suomen rajojen ulkopuolella, kansallisen lainsäädännön ja kansallisten vastatoimien ulottumattomissa.

Kuka häirintää ja painostusta tekee ja miksi? Ilmiön takana on suuri joukko erilaisia tekijöitä, valtiollisista toimijoista viranomaisiin, järjestöihin, poliittisiin liikkeisiin ja aina yksittäisiin, omista syistään motivoituneisiin henkilöihin. Heitä kaikkia yhdistää kuitenkin ajattelu- ja toimintatapa, jota voidaan nimittää tiedevastaisuudeksi.

Yleensä tiedevastaisuus on valikoivaa, tilapäistä ja opportunistista: asiantuntemus ollaan valmiita mitätöimään silloin, kun asiantuntijan viesti ei syystä tai toisesta miellytä. Taktisena käyttäytymistapana se on opportunistista tieteen kiistämistä silloin, kun kiistämisen uskotaan olevan hetkellisesti edullista.

Taktinen tiedevastainen retoriikka on tyypillisimmin tieteen, sen tulosten ja tieteentekijöiden asiantuntemuksen mitätöimistä ja leimaamista silloin, kun ne eivät tarjoa tukea omalle politiikalle tai mielipiteille. Tiedevastaisuuteen kuuluu tutkijoiden vähättely leimaavilla nimityksillä ("agendatutkija", "aktivistitutkija", vrt. "activist judge"). Tämä on tyypillistä useille moderneille poliittisille liikkeille, jotka saattavat myös toimia tutkijoiden aktiivisen häirinnän lähteinä. Taktisen tiedevastaisuuden olemassaolo on käänteinen tunnustus tieteen merkitykselle, mutta toimintatapana se rapauttaa tieteen asemaa yhteiskunnassa.

Strateginen tiedevastaisuus näkyy harkittuna ja johdonmukaisena denialismina, vähättelynä ja suhteellistamisena. Strateginen tiedevastaisuus on ollut tyypillistä esimerkiksi uskonnollisille yhteisöille ja autoritaarisille hallinnoille. Sekin on luonteeltaan usein valikoivaa (vrt. kreationismi, lysenkolaisuus). Tiedettä, sen tuloksia ja tieteen harjoittamista ei välttämättä kategorisesti kielletä tai kiistetä, koska modernit yhteiskunnat ovat joka tapauksessa riippuvaisia tieteestä ja sen tuloksista.

Tiedevastainen retoriikka ja toimintatavat on otettava vakavasti, sillä ne aiheuttavat monenlaista vahinkoa. Tiedevastaisessa ilmapiirissä tiedolla johtamisen ihanne ei toteudu tai toteutuu vain satunnaisesti. Vahingot yhteiskunnalle syntyvät virheellisistä ratkaisuista, tehottomista tai kokonaan tarkoitustaan vastaan sotivista toimista, rahan ja voimavarojen tuhlauksesta sekä ihmisille ja eläimille aiheutuneesta tarpeettomasta kärsimyksestä. Kun

vaikutukset usein koetaan viivästyneinä, eikä yhteys tiedevastaisuuteen ole välittömästi ilmeistä, tiedevastaisuus selviytyy poliittisena toimintatapana.

Tiedevastaisuus on historiallinen ilmiö, jonka vaikutusvaltaisuus näyttää vaihdelleen suuresti aikakauden ja yhteiskunnallisten olosuhteiden myötä. Tietoverkkojen ja sosiaalisen median viestintäympäristössä tiedevastaisuus on kuitenkin saanut uutta nostetta strategiana ja taktiikkana. Tiedevastaisista lähtökohdista kumpuava asiaton arvostelu ja häiritsevä palaute tavoittavat aikaisempaa paljon helpommin kohteensa, ja aikaisempaa paljon laajemmin elintärkeän taustatekijänsä: yleisön, jota ilman häirintä ei voi kehittyä joukkoistetuksi massailmiöksi.

Häirinnän monet muodot

Tutkijoiden ja asiantuntijoiden sananvapautta kavennetaan Suomessa ennen kaikkea henkisellä ja sanallisella väkivallalla – uhkauksilla, painostuksella ja häirinnällä. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on pyrkinyt seuraamaan tilanteen kehitystä viime vuosina toteutetuilla kyselyillä. Vuodenvaihteessa 2023–2024 suunnattiin tutkijoina ja asiantuntijatehtävissä toimiville uusi, aikaisempia laajempi kysely, jolla haluttiin selvittää vastaajien kohtaamien sananvapausongelmien yleisyyttä ja laatua.

Noin kolmannes vastaajista kertoi joutuneensa tämän kaltaisten vaikuttamisyritysten kohteeksi. Kokemukset vaihtelivat uhkauksista ja painostuksesta erilaiseen häirintään, joka oli ehdottomasti yleisin kokemus. Vastaajien enemmistö myös katsoi häirinnän lisääntyneen aikaisempaan verrattuna.

Häirinnän yleisin muoto on julkinen solvaaminen, ja sosiaalinen media sen yleisin kanava. Sosiaalisen median alustoilla tämän tyyppistä häirintää on helppo toteuttaa ja saattaa se kohteensa tietoon. Solvaamisenkin tarkoituksena on tutkijan asiantuntemuksen ja arvostelukyvyn julkinen kyseenalaistaminen, ja sen tavoitteena on vaimentaa kohteensa. Häirintä on yleensä vahvasti sukupuolittunutta. Naiset, muunsukupuoliset ja seksuaalisten vähemmistöjen edustajat voivat odottaa joutuvansa kohtaamaan paljon enemmän seksuaalisuuteen ja ulkonäköön käyvää solvaavaa palautetta kuin heteroseksuaaliset miehet.

Häirintä saattaa olla johdettua ja suunniteltua, tai syntyä itseohjautuvasti. Tällaisista häirintäkampanjoista on käytetty termiä maalittaminen. Suomessakin on pohdittu rikoslain päivittämistä kattamaan tilanteet, joihin häirinnän alkuunpanija osallistuu ainoastaan osoittamalla kohteen, ja löyhästi järjestäytynyt tai itseohjautuva seuraajaverkosto suorittaa varsinaisen häirinnän. Suurin osa häirinnästä on kuitenkin organisoitumatonta. Häirintä ei

välttämättä kohdistu vain yksityishenkilöihin. Kohteena saattaa olla myös kokonainen organisaatio, jonka mainetta koetetaan häirinnällä kyseenalaistaa ja toimintaa ohjailla.

Häirinnän vakavimmat muodot kohdistuvat raskaasti henkilöön. Kohteen henkilö- ja osoitetietoja saatetaan kaivaa esiin ja levitellä julkisesti uhkailevassa tarkoituksessa. Viranomaiset saatetaan valjastaa häirinnän välikappaleiksi, yleisimmin kohteesta kepein perustein tehtyjen rikos- tai aiheettomien lastensuojeluilmoitusten avulla. Tämän tyyppisestä toiminnasta on esimerkkejä myös Suomesta, jossa Korkein oikeus antoi vuonna 2022 ensimmäisen tällaisesta häirinnästä nousseen ennakkoratkaisunsa (KKO:2022:1).

Oikeuslaitosta saatetaan yrittää käyttää hyväksi myös tekaistujen kanteiden nostamisella. Tällainen toimintatapa tunnetaan kansainvälisesti nimityksellä *Strategic Lawsuits Against Public Participation* (SLAPP). Sen tarkoituksena ei niinkään ole voittaa oikeudessa, vaan pakottaa häirinnän kohde voimia ja taloutta koettelemaan oikeustaisteluun, jollaisen pelkkä uhka saattaa saada yksittäisen tutkijan vaikenemaan tai vetäytymään tutkimuksesta.

Tehokkaiisiin vastatoimiin

Häirinnästä ja tutkijoiden sananvapauden rajoittamisyrityksistä emme koskaan pääse kokonaan eroon, mutta pohdituilla vastatoimilla niiden kielteisiä vaikutuksia voidaan rajoittaa. Tehokkaat toimet kohdistuvat sekä ylikansallisille, kansalliselle, organisatoriselle että yksilötasolle.

Ylikansallisen tason muodostavat kansainväliset yhteistyöjärjestöt, kuten UNESCO, ja Euroopan Unionin lainsäädäntö- ja politiikkatoimet. Niihin kuuluu esimerkiksi EU:n SLAPP-kanteita koskevan direktiivin valmistelu.³

Kansallisen tason toimet liittyvät Suomen lainsäädäntöön ja viranomaiskäytäntöihin. Niiden kehittämistyössä on huomioitava sekä lainsäädännön ajantasaisuus ja sisältö että oikeuslaitoksen riittävä asiantuntemus, yhtenäiset käytännöt ja riittävä resursointi niin esitutkintaviranomaisten, syyttäjälaitoksen kuin tuomioistuimien kohdalla.

Suosituksia suomalaiselle tiedeyhteisölle

Suomessa useat tiedeyhteisön toimijat ovat olleet jo pitkään tietoisia tutkijoihin ja asiantuntijoihin kohdistuvista sananvapauden rajoittamisyrityksistä. Tuki- ja vastatoimia on

³ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on protecting persons who engage in public participation from manifestly unfounded or abusive court proceedings (“Strategic lawsuits against public participation”), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0177>.

ryhdytty pohtimaan, ja erilaisia ohjeistuksia on laadittu. Suomalaista toimintaympäristöä leimaa koordinoimattomuus: erilaiset toimijat kehittelevät omia toimintamallejaan toisistaan erillään. Yhtenäisyyden puutteesta seuraa päällekkäisyyksiä ja voimavarojen tehotonta käyttöä.

Suositus 1: Keskitetään sananvapautta tukeva toiminta valtakunnalliselle toimijalle

Otetaan käyttöön Saksassa toimiva tukimalli (scicomm-support.de). Kysymyksessä on valtionhallinnon, korkeakoulujen, tutkimuslaitosten, tiederahojen ja alan ammattiliittojen yhteinen organisaatio, jonka tehtävänä on tarjota neuvoja ja tukea, seurata tilannetta, kouluttaa alan toimijoita ja tutkijakoulutettavia, antaa lausuntoja ja toimia aihepiirin asiantuntijaorganisaationa.

Suomalainen tiedekenttä hyötyisi samankaltaisesta järjestelystä, jossa tutkijoiden sananvapauden parempaan turvaamiseen tähtäävä toiminta olisi keskitetty yhdelle valtakunnalliselle toimijalle, joka myös pitäisi yhteyttä kansainvälisiin kumppaneihinsa.

Suomalaisessa tiedekentässä esimerkiksi Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on profiloitunut tutkijoiden ja asiantuntijoiden sananvapauskysymysten asiantuntijana.

Suositus 2: Parannetaan vapaiden tutkijoiden turvaa häirintätapauksissa

Työsuhteiset tutkijat ovat työsuojelulainsäädännön piirissä ja siksi työnantajalla on laista tuleva velvollisuus tukea heitä häirintätapauksissa. Vapaat tutkijat (apurahatutkijat) ovat heikommassa asemassa, sillä he jäävät työsuojelukysymyksissä usein työnantajalle kuuluvien velvollisuuksien ulkopuolelle.

Suojeluvelvollisuus on ulotettava koskemaan kaikkia tutkija- ja asiantuntijatehtävissä toimivia tiedeyhteisön jäseniä. Suosituksessa 1 hahmoteltu kansallinen toimija voisi tarjota neuvoja ja tukea sananvapauskysymyksissä tutkijan asemaan katsomatta.

Suositus 3: Tiedeviestinnän opetus pysyväksi osaksi tutkijankoulutusta

Tieteeltä ja tutkimukselta odotetaan ja edellytetään yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Vaikuttavuus ei toteudu ilman tiedeviestintää. Viestinnän opetuksen on oltava pysyvä osa tutkijankoulutusta. Häirintäilmiöt ovat osa modernin tiedeviestinnän kenttää, ja niiltä suojautuminen on otettava pysyväksi osaksi korkeakoulujen tutkijakoulutusohjelmia.

Ohjeita tiedeorganisaatiolle

Ohje 1: Suojele

Työnantajalla on lakisääteinen velvollisuus suojella työntekijöitään. Työsuhteisten tutkijoiden ja asiantuntijoiden lisäksi suojelu on ulotettava kaikkiin tiedeyhteisön jäseniin kuten opiskelijoihin ja vapaisiin tutkijoihin.

Ohje 2: Älä jätä yksin

Seuraa työntekijöidesi, tutkijoidesi, rahoitettaviesi tilannetta jatkuvasti. Ongelmatilanteissa tarjoa tukea pyytämättä. Huolehdi, että kykenet tarjoamaan myös oikeudellista neuvontaa. Ymmärrä, että sananvapauden toteutumisen valvonta ei ole ilmaista, siihen on oltava valmis kiinnittämään voimavaroja.

Ohje 3: Ole yhteiskunnallinen toimija

Tiedeorganisaation edustajana sinun ja organisaatiosi on kehitettävä valmiuksianne tilanteen hallintaan. Organisaatioiden on oltava koko tiedeyhteisön ja yhteiskunnan edun ajajia: vaadi valtiovaltaalta lainsäädännön ajantasaistamista ja riittävien viranomaisresurssien turvaamista.

Ohje 4: Tutki, kouluta ja valmenna

Sananvapauden puolustaminen edellyttää tietoisuutta uhkien ja tehokkaiden vastatoimien luonteesta ja tutkittua, ajantasaista tietoa ilmiöstä. Nykyiseen viestintäympäristöön kuuluvat korostuneet uhat sananvapaudelle. Tiedeorganisaatioiden henkilökuntaa ja opiskelijoita on valmennettava niiden kohtaamiseen. Tutkijakoulutuksessa sananvapauskoulutuksen ja häirinnältä suojautumisen on sisällyttävä viimeistään jatko-opintoihin.

Ohje 5: Verkostoidu ja liity yhteen

Tehokkaat vastatoimet uusien ilmiöiden edessä edellyttävät alan toimijoiden keskinäistä yhteydenpitoa, toiminnan koordinoitua, päällekkäisyyksien karsimista ja keskittämistä. Yhdenkään yksittäisen organisaation voimavarat eivät riitä kokonaistilanteen hallintaan. Liity yhteen muiden kanssa: tavoitteena on valtakunnallisen toimija, joka tarjoaa tukea ja neuvontaa, seuraa tilannetta sekä ohjaa ja kouluttaa kaikkia tiedeyhteisön jäseniä.

Ohjeita tutkijalle ja asiantuntijalle

Ohje 6: Varaudu ja suojaudu

Saatat kohdata painostusta ja häirintää tutkimuksesi takia, eikä sitä aina voi mitenkään arvata ennalta. Häirinnän mahdollisuudesta on oltava tietoinen, ja suojautumista häirinnältä on hyvä pohtia etukäteen osana tiedeyhteistiesi suunnittelua. Käytännön neuvoja häirintätilanteista selviytymiseen on saatavilla: tarkista, onko tutkimusorganisaatiollasi ohjetta. Myös ammattiyhteisöt tarjoavat käytännön ohjeita⁴.

Ohje 7: Älä jää yksin

Tukea ja apua on tarjolla, vaikka kukaan ei olisi vielä huomannut sinuun kohdistettua asiantonta palautetta, häirintää, painostusta tai uhkailua. Ota yhteyttä suorituspaikkaasi, työnantajaasi, rahoittajaasi, esihenkilösi tai ammattiyhdistykseesi. Vakavimmissa tilanteissa saat heidän kauttaan myös oikeudellisia neuvoja ja tukea. Et ole yksin.

Ohje 8: Vaadi oikeuksiasi

Sinulla on oikeus tehdä työtäsi ja puhua tuloksistasi julkisesti. Kenelläkään ei ole oikeutta sen takia häiritä tai uhkailla sinua. Työnantajallasi on lakisääteinen velvollisuus auttaa työsuojelukysymyksissä. Vaikket tekisi työtäsi työsuhteessa, tiedeyhteisön jäsenenä sinulla tulee olla oikeus tukeen ja apuun sananvapautesi puolustamiseksi. Jos joudut häirinnän kohteeksi, vain sinulla on oikeus päättää, haluatko että asiasta puhutaan julkisesti.

Ohje 9: Verkostoidu ja liity yhteen

Verkostoidu toisten kanssa esimerkiksi tieteellisten yhteisöjen tai tiedealan ammattiliittojen kautta. Kollegat ja vertaisorganisaatiot tarjoavat tukea ja apua myös painostus- tai häirintätilanteissa. Vaadi johdonmukaisesti tiedeorganisaatioilta tehokkaampia toimia tutkijoiden suojaamiseksi ja toimintatapojen kehittämiseksi. Kysymys on sinun työturvallisuudestasi ja sinulla on oikeus tehdä työtäsi kenenkään häiritsemättä.

⁴Käytännön ohjeita tarjoavat muun muassa Häiritsevä palaute -sivusto (<https://www.hairitsevapalaute.fi/>) ja Tieteentekijät (<https://tieteentekijat.fi/tieteentekijan-arki/ohje-hairinta-ja-kiusaamistilanteessa/>). Ohjeita journalisteille tarjoaa mm. Jokes (<https://www.jokes-saatio.fi/journalistin-verkkovihaopas/>).

Suosituksessa käytetyt termit

Häirinnän (häiritsevän palautteen) tarkoitus on aiheuttaa kohteelleen kohtuutonta pahaa mieltä ja ahdistusta. Päämääränä on vaientaa tutkija/asiantuntija tai kyseenalaistaa hänen asiantuntemuksensa henkilökohtaisella tai julkisella asiattomalla arvostelulla, painostuksella ja vihakampanjoilla. Häiritsevä palaute saattaa sisältää myös uhkailua. Uhkailu voi olla fyysistä tai henkistä (esim. maineen mustamaalaus), ja se voi kohdistua myös läheisiin tai omaisuuteen. Häirintä voi olla myös suoraa fyysistä väkivaltaa.

Tutkijan tai asiantuntijan saamat asiallisesti perustellut eriävät mielipiteet tai tieteelliset kiistat eivät ole häirintää tai häiritsevää palautetta.

Tutkijat ja asiantuntijat ovat henkilöitä, joiden tehtävänä on uuden tiedon tuottaminen tieteeseen ja tutkimukseen tai muun luotettavan tiedonkeruun menetelmin. Työhön liittyy yleensä tiedon soveltaminen (esimerkiksi tiedoneuvonanto) ja tiedeviestintä yhteiskunnassa.

Vapaa tutkija (apurahatutkija) ei ole työsuhteessa työnantajaan ja jää siten usein työnantajalle lakisääteisesti kuuluvien velvollisuuksien ulkopuolelle esimerkiksi työsuojelukysymyksissä.

Opiskelija on korkeakoululaitoksessa perus- tai jatkotutkintoa suorittava henkilö. Jatko-opiskelija suorittaa tohtoriopintoja ja voi tutkijana olla joko palkkasuhteessa työnantajaan tai toimia vapaana tutkijana (apurahatutkija).

Tiedeviestintä on tietoa tieteestä. Se on tiedeyhteisöjen sisäistä ja ulkoista tiedonvälitystä ja vuorovaikutusta tutkimuksesta saadusta tiedosta, tutkimustuloksista, tieteellisestä ajatusmaailmasta ja metodeista sekä tieteenalojen teoreettisesta pohjasta.

Tutkimus- tai tiedeorganisaatio on organisaatio, jossa tehdään tutkimusta. Ammattikorkeakoulut, yliopistot ja korkeakoulut, tutkimuslaitokset sekä järjestäytyneet tutkimusverkostot ja -ajatushautomot ovat tässä suosituksessa tarkoitettuja tutkimusorganisaatioita.

Tiedekenttä tai tutkimusyhteisö tarkoittaa sitä kokonaisuutta, johon kuuluvat em. tutkimus- ja tiedeorganisaatiot, tieteen ja tutkimuksen rahoittajat, tieteen ja tutkimuksen asiantuntijaelimet ja tieteelliset yhteisöt.